

Мариана Георгиева

(В. Търново)

СЛУЧАИ НА СЕМАНТИЧНА КОМПРЕСИЯ В СИНТАКСИСА НА РАЗГОВОРНАТА РЕЧ

Диалогът има своето място в типологията на речевото общуване. Той е обект и на стилистиката, която го определя като функционална единица на книжовния ни език. Чистата лингвистика изучава структурата му като взаимодействие между модус и диктум, мотивирани от Ш. Бали в неговата "Обща лингвистика"¹. В родната лингвистична наука определен аспект в характеристиката на диалога представя проучването на Й. Маринова "Непълните изречения в репликите на диалога"².

Предмет на нашето съобщение са диалогичните реплики. В интерес на проучването е да се направи уточнението, че подходът е своеобразно пресичане на няколко направления в науката за езика. Имайки предвид становището на В. Г. Гак за изказването и ситуацията като негов референт, различаваме във всяко изказване комуникативно-модална страна.³ Това естествено дава основание да се търсят характеристиките на изказването и чрез отношението на говорещия към ситуацията. В този план Гак определя като присъщи черти на изказването компресията, обусловена от комуникативно-информативната равностойност на събеседниците. Ориентировката за речевата ситуация мотивира съхраняването на излишното като елемент от цялото.

В настоящето прочуване се изследва структурно-семантичната компресия в КРР според постановката на В. Г. Гак – "изпускане на свързващи елементи и на номинации"⁴.

В изказването като единица на синтаксиса на разговорната реч си взаимодействат абстрактната синтактична структура на

изречението със семантичната структура и актуалното членение на изказването, което си има вътрешна форма. Тя се създава в отделния комуникативен акт. Нейната относителност се мотивира от типологическите характеристики на разговорната реч вобще, например ролята на паралингвистиката, закона за езиковата икономия, който е особено актуален в тази функционална система. Отбелязваме, че във вътрешната форма се включват освен елементите на ситуацията и отношенията между тях.

Единството на микродиалога като единица изказване в разговорната реч се подкрепя и от Г. В. Колшански, който проучва логико-лингвистичната интеграция: "Изреченията/отговори съществуват заедно с въпроса. Като граматическа единица тези изречения образуват единство, чиито части едновременно служат за образуване на две изречения"⁵.

Подобни становища дават право да се търси членението на диалога-изказване в минималната му форма, разбира се, на двете части модус – диктум.

Въпросно-отговорните миниединства, разглеждани в този аспект, са интересна илюстрация на структурно-семантичната компресия. Материалът, който наблюдаваме, е експерпиран от архива на разговорната реч към Катедрата по български език при ВТУ. Примерите се класифицират по следния начин: въпроси-диктуми, построени с пълнозначна дума: *|Как мина ф_поликлиниката|* – *|Ами ходих във ф_фтора поликлиника|*; *||Бдйче| как мина днеска|* – *||О|_квд да ти кажъ_как мина днеска|*; *||Кажй нѣшту за_свѣдбата|* – *||Квд да_ти_кажъ| мнѡгу хѹбуу бѣше|*. Наблюдаваните примери показват, че въпросът е диктум, което предполага модусен характер на отговора, за да се постигне единството изказване. Обаче примерите предлагат отговори отново диктум, в първия случай – *||Ами ходих ф_поликлиниката|*, но отсъства модусът, а това е неоспоримо отсъствие на свързващо структурно звено, т.е. структурна компресия. При това дублирането на елементите на двата диктума даже показва и семна, номинативна компресия. Тя трябва да се разбира в отсъствието на модусния компонент, който по принцип е глагол за речева дейност: *казвам, говоря, отговарям*.

Семантиката на тази глаголна лексема изразява едновременно и модус, и отношение на съобщението към комуникацията. Налице е своеобразен семантичен синкретизъм.

стойност на единицата изказване не се постига с паралингвистични средства: *//Абе_квѐ знаѐш ти//*, *//Разни работи/ пѐвечето гѐдини/* /, а не *//Знаѐй разни работи//*. Или *//Квѐ//*, *//Ужас/ не вѐждаш ли/* *А_до_лагеръ съ_десѐтина килумѐтра//*; *//Н'амаш/ налѐ//* *//Шѐ_ги_пухѐрчѐ//*, вместо *//Н'амам/ защѐто шѐ_ги_пухѐрчѐ//*.

Направените наблюдения дават основания да се категоризират разглежданите случаи в две групи според модалната наситеност: предметни (комуникативно пълноценни) и модални (комуникативно непълноценни), но в смисъл на фактологична, предметна семантика, защото в комуникативния акт информацията е само със съдържание отношение на комуникантите към ситуацията (за втората група става въпрос).

В единствата на предметните диалози се включват диктуми, а структурните звена на модуса отсъстват, но това се придружава със семантична компресия, представяна като отношение. В единствата на модусите има обмен на мнения, на отношения, но не на факти, т.е. вътрешната форма на изказването се състои само от отношения, без номинации. Тук е налице освен структурна компресия и семантична компресия.

Модалността в диалогичната реч се проявява с разнообразна интензивност. Логическите връзки между изреченията често не са експлицирани; те просто са компенсирани от компонентите на речевата ситуация при разговорната реч, а и от паралингвистичните средства.

ЛИТЕРАТУРА

¹ Балли, Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка. М., 1955.

² Маринова, Й. Непълните изречения в репликите на диалога. – Бълг. език, 1971, кн. 6, с. 523.

³ Гак, В. Г. Высказывание и ситуация. – В: Сб. Проблемы структурной лингвистики. 1972. М., 1973, с. 359.

⁴ Пак там, с. 367.

⁵ Колшанский, Г. В. Логика и грамматика, М., 1965, с. 186.